

УДК 343.35:351

DOI <https://doi.org/10.32782/pdau.pma.2025.4.7>

НАПРЯМКИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ЗМІН

Герасименко Олена Вікторівна,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри публічного адміністрування та управління бізнесом

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: 0000-0001-9089-2572

Шалай Роксолана Юріївна,

здобувач вищої освіти

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID ID: 0009-0001-0560-9144

У статті розглянуто корупцію як глобальну проблему, що в Україні перетворилася на одну з ключових загроз національній безпеці та демократичному розвитку держави. Проаналізовано соціальні та економічні наслідки високого рівня корупції, зокрема уповільнення європейської та євроатлантичної інтеграції, гальмування економічного зростання та зниження інвестиційної привабливості. Визначено причини поширення корупційних практик в органах публічної влади, серед яких толерантність суспільства до корупційних платежів. Обґрунтовано необхідність пошуку ефективних механізмів постійного впливу на мінімізацію корупційних проявів у довгостроковій перспективі в умовах змін. Підкреслено, що реформування державної служби передбачає створення професійної, політично нейтральної та авторитетної системи, що базується на заслугах державних службовців. Для цього необхідні спеціальні комісії, які формуватимуть кадровий резерв, а також запровадження системи оцінювання результатів роботи та атестації, що стане підставою для кар'єрного просування. Стратегія реформування державної служби включає заходи щодо запобігання корупції, зокрема періодичну ротацію кадрів і спеціальні перевірки кандидатів на відповідальні посади. Автори дійшли висновку, що для підвищення прозорості та відкритості, а також ефективності громадського контролю в умовах змін уряд має забезпечити реальне впровадження норм законодавства, створити дієві механізми контролю та запобігання порушенням у державній службі. Важливим чинником у боротьбі з корупцією є моральний розвиток державних службовців, що потребує не лише політичних реформ, а й глибоких змін у суспільній свідомості. Україна має всі передумови для подолання корупції, але успіх залежить від комплексного підходу, поєднання правових, інституційних та культурних змін.

Ключові слова: корупція, корупційні прояви, органи публічної влади, антикорупційна політика, доступ до інформації, запобігання корупції, демократичний розвиток.

Herasymenko Olena, Shalai Roksolana. DIRECTIONS FOR PREVENTING CORRUPTION IN PUBLIC AUTHORITIES UNDER CONDITIONS OF CHANGE

The article examines corruption as a global problem that has become one of the key threats to national security and democratic development in Ukraine. It analyzes the social and economic consequences of high levels of corruption, including the slowdown of European and Euro-Atlantic integration, the hindrance of economic growth, and the decline in investment attractiveness. The causes of the spread of corrupt practices in public authorities are identified, among which is society's tolerance toward corrupt payments. The need to find effective mechanisms for continuous influence to minimize corruption in the long term under changing conditions is substantiated. It is emphasized that civil service reform involves creating a professional, politically neutral, and authoritative system based on the merits of civil servants. This requires special commissions to form a personnel reserve, as well as the introduction of a system for evaluating work results and certification, which will serve as a basis for career advancement. The civil service reform strategy includes measures to prevent corruption, such as periodic staff rotation and special checks of candidates for responsible positions. The authors conclude that to increase transparency and openness, as well as the effectiveness of public control under changing conditions, the government must ensure the real implementation of legal norms, create effective mechanisms of control, and prevent violations in the civil service. An important factor in combating corruption is the moral development of civil servants, which requires not only political reforms but also profound changes in public consciousness. Ukraine has all the prerequisites to overcome corruption, but success depends on a comprehensive approach combining legal, institutional, and cultural changes.

Key words: *corruption, corrupt practices, public authorities, anti-corruption policy, access to information, corruption prevention, democratic development.*

Вступ. Корупція є однією з найсерйозніших глобальних проблем сучасності, що негативно впливає на економічний розвиток, політичну стабільність та рівень довіри громадян до державних інституцій. В Україні корупція перетворилася на системне явище, яке становить загрозу національній безпеці та гальмує процеси демократизації та європейської інтеграції. Незважаючи на реалізацію низки антикорупційних реформ, показники Індексу сприйняття корупції (CPI) свідчать про збереження високого рівня корупційних ризиків у державному секторі.

Толерантність частини громадян до корупційних платежів як “звичного” способу вирішення питань сприяє поширенню цієї практики [1, с. 34]. Експерти наголошують, що високий рівень корумпованості може уповільнити процес європейської та євроатлантичної інтеграції України, а також негативно впливає на економічне зростання та інвестиційну привабливість країни. У зв’язку з цим актуалізується необхідність пошуку дієвих механізмів постійного впливу на мінімізацію корупційних проявів та їх поступове викорінення із суспільного життя в умовах змін.

Матеріали та методи. Проблема корупції активно досліджується як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі. Зокрема, М. Карплук у своїх працях аналізує нормативно-правове регулювання антикорупційної діяльності в Україні, акцентуючи увагу на необхідності вдосконалення інституційного механізму її реалізації [2, с. 33]. Дж. Роуз, аналізуючи міжнародний досвід протидії корупції, наголошує на ключовій ролі електронного врядування та забезпечення прозорості у процесах ухвалення рішень [3, с. 89].

Мельник М.І. підкреслює, що корупція є не лише соціальним, а й психологічним та моральним явищем, адже вона нерозривно пов’язана з поведінкою та діяльністю людей. На його думку, корупція виступає способом мислення, який формує стиль життя [4, с. 11]. Водночас Серьогін М.Н. зазначає, що корупція як поширене соціальне явище бере свій початок із становлення державності та відображає суперечність між обмеженістю ресурсів для задоволення потреб і прагненням окремих посадових осіб використати службове становище для максимального задоволення особистих інтересів та інтересів близького оточення [5, с. 3].

Забезпечення прозорості та відкритості діяльності органів публічної влади, зокрема у процесі прийняття управлінських рішень та інформування громадськості, є ключовим напрямом державної політики у сфері національної безпеки. Рівень довіри населен-

ня до владних інститутів безпосередньо залежить від масштабів корупції в країні. Попри очевидний взаємозв’язок між прозорістю, відкритістю та рівнем корумпованості суспільства, ці аспекти досі залишаються недостатньо дослідженими. Автори наголошують на важливості інформаційної складової прозорості та відкритості органів публічної влади як ефективного засобу прямого впливу на зниження корупційних ризиків в умовах змін.

Проведене дослідження ґрунтується на аналізі чинної нормативно-правової бази України у сфері запобігання корупції, зокрема Закону України “Про запобігання корупції”, Закону “Про інформацію”, Закону “Про звернення громадян”, а також підзаконних актів, що регулюють діяльність органів публічної влади. Додатковими джерелами стали аналітичні звіти Transparency International, дані Індексу сприйняття корупції (CPI), результати досліджень Eurobarometer та офіційні матеріали НАЗК, НАБУ і САП.

Серед використаних наукових і аналітичних матеріалів – монографії та статті українських і зарубіжних авторів з питань антикорупційної політики, а також практичні приклади впровадження антикорупційних заходів у діяльності органів публічної влади, зокрема Львівської обласної державної адміністрації.

Метою дослідження є комплексний аналіз реалізації принципу прозорості та відкритості інформації як ефективного механізму запобігання корупційним проявам у діяльності органів публічної влади в умовах змін. Для досягнення цієї мети передбачено вирішення таких завдань: розкрити сутність корупції та її основних проявів у публічному управлінні; узагальнити законодавчі та нормативно-правові акти України, що регламентують забезпечення прозорості та відкритості діяльності органів публічної влади, включно з механізмами інформування громадськості; оцінити достатність і ефективність зазначених нормативних положень у контексті мінімізації корупційних ризиків та підвищення довіри громадян до влади.

Методологічною основою дослідження виступили принципи системного та міждисциплінарного підходів. Використано такі методи: аналіз і синтез – для виокремлення ключових чинників поширення корупції та визначення напрямків її запобігання; інституційно-функціональний аналіз – для оцінки ролі органів влади та антикорупційних інституцій у реалізації державної політики; порівняльно-аналітичний метод – для зіставлення українських і європейських підходів до антикорупційної діяльності; контент-аналіз – для опрацювання текстів законодавчих актів, аналітичних звітів і стратегічних документів.

Дослідження включало систематизацію позитивних практик, аналіз причин інституційної слабкості антикорупційної політики та узагальнення перспектив її вдосконалення в умовах реформування публічного управління.

Результати. Термін “корупція” походить від латинських слів *corre* та *rupture*: перше означає участь кількох осіб у спільній справі, друге - порушення або руйнування. Згодом утворився термін *corruptio*, що позначає дії кількох (не менше двох) осіб, спрямовані на “псування” чи “порушення” нормального перебігу судового процесу або управління суспільними справами. У сучасному розумінні корупція – це протиправна діяльність осіб, уповноважених на виконання державних функцій, яка полягає у використанні службових повноважень для отримання матеріальних благ, послуг, пільг чи інших переваг, тобто з метою особистого збагачення [6].

Відповідно до Закону України “Про запобігання корупції”, корупція визначається як використання особою наданих їй службових повноважень або пов’язаних із ними можливостей для отримання неправомірної вигоди, а також прийняття такої вигоди чи пропозиції/обіцянки її надання для себе або інших осіб. До корупційних дій також належить обіцянка, пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити її до протиправного використання службових повноважень чи можливостей, що з ними пов’язані [7].

До найбільш поширених форм корупції в державному секторі належать підкуп посадових осіб різних рівнів, отримання хабарів за надання певних переваг чи благ, а також протекціонізм, що ґрунтується на особистій відданості, родинних або дружніх зв’язках.

За даними Індексу сприйняття корупції (*Corruption Perceptions Index, CPI*) за 2024 рік, Україна отримала лише 35 балів зі 100 можливих, що свідчить про високий рівень корупційних ризиків у країні [8]. Згідно з новим дослідженням *Transparency International*, Україна посіла 105-те місце серед 180 країн світу. Після приросту на три бали у 2023 році, у 2024-му країна дещо втратила позиції в антикорупційній боротьбі. Основними чинниками змін залишаються реформи, пов’язані з євроінтеграцією та виконанням міжнародних зобов’язань. Водночас результати 2024 року свідчать про формальний підхід до реалізації багатьох реформ або навмисне їх гальмування. Це означає, що орієнтація лише на програмне виконання зобов’язань є недостатньою, а якість впровадження реформ не відповідає очікуванням.

Серед сусідів Україна продовжує випереджати Росію, яка втратила 4 бали та з 22 балами опинилася на 154-му місці, а також Білорусь, що втратила 4 бали і

займає 114-ту позицію з 33 балами. Із західних сусідів покращення показників продемонструвала лише Молдова (43 бали, 76 місце), тоді як Румунія зберегла свій результат (46 балів, 65 місце), а Польща, Угорщина та Словаччина погіршили позиції. Загалом, більшість позитивних змін в Україні останніми роками були реакцією на вимоги євроінтеграції та отримання фінансової допомоги, тоді як негативні тенденції здебільшого пов’язані з внутрішніми проблемами функціонування державних органів.

Поточний показник CPI свідчить, що прогрес України значною мірою зумовлений зовнішніми чинниками, а не системними внутрішніми змінами.

При цьому у 2025 році 69% громадян ЄС вважають корупцію поширеною у своїй країні, що підтверджує глобальний характер проблеми [9].

Дані *Eurobarometer* свідчать про низький рівень довіри громадян ЄС до інституцій у сфері боротьби з корупцією. Близько двох третин респондентів переконані, що масштабні корупційні справи не розслідуються належним чином, а понад половина сумнівається в ефективності урядових антикорупційних заходів. При цьому 77% опитаних вважають тісний зв’язок між бізнесом і політикою ключовим джерелом корупції.

Опитування демонструє значні регіональні відмінності. У 2025 році найвищий рівень сприйняття корупції зафіксовано в Південній Європі: Греція – 97%, Хорватія – 92%, Португалія – 91%. У Північній Європі показники значно нижчі: Фінляндія – 21%, Данія – 28%. У більшості східних і південних країн ЄС переважає песимізм щодо корупції. Порівняно з 2024 роком загальна динаміка стабільна, але в окремих країнах, таких як Люксембург (+9%) та Ірландія (+6%), спостерігається зростання занепокоєння.

Статистичні дані підтверджують: навіть держави-члени ЄС демонструють високий рівень сприйняття корупції та низьку довіру до антикорупційних зусиль урядів. Це свідчить, що боротьба з корупцією потребує не лише інтеграції в європейські структури, а й глибоких внутрішніх реформ – підвищення прозорості, незалежності правоохоронних органів, запровадження практик підзвітності та зміни культури публічного управління.

Політика протидії корупції має ґрунтуватися на реальній довірі громадян: якщо більшість не вірить у належне розслідування великих справ, антикорупційні інститути залишатимуться малоефективними. *Eurobarometer 2025* підтверджує: корупція є загальноєвропейською проблемою, а Україна не має суттєво гіршого чи кращого статусу порівняно з низкою держав-членів. Формальне членство в ЄС не гарантує автоматичного зниження корупції – без фундаментальних реформ цього досягти неможливо.

Серед базових причин корупції в системі державної влади виділяють: зрощування державного апарату з бізнесом поза межами правового поля; толерантність суспільства до корупції; складність бюрократичних процедур; лобіювання змін у законодавстві; відсутність механізмів ротації кадрів; низький рівень оплати праці та соціальних гарантій.

Реформування державної служби передбачає створення професійної, політично нейтральної та авторитетної системи, що базується на заслугах державних службовців. Для цього необхідні спеціальні комісії, які формуватимуть кадровий резерв, а також запровадження системи оцінювання результатів роботи та атестації, що стане підставою для кар'єрного просування. Стратегія реформування державної служби включає заходи щодо запобігання корупції, зокрема періодичну ротацію кадрів і спеціальні перевірки кандидатів на відповідальні посади.

Аналіз чинного законодавства України свідчить, що право громадян на доступ до інформації про діяльність органів влади закріплено на рівні Конституції та законів. Ключовим документом є Закон України “Про інформацію”, який визначає правові основи інформаційної політики та гарантує право на інформаційний запит. Закон “Про звернення громадян” регулює порядок звернень до органів влади, а Закон “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” забезпечує об'єктивне висвітлення діяльності органів влади та захист від монопольного впливу.

Отже, одним із ключових чинників запобігання корупції є доступність та прозорість інформації, що має стати основою вдосконалення державного управління в Україні [10].

Розглянемо особливості процесу запобігання корупції на прикладі Львівській обласній державній адміністрації (ЛОДА).

У ЛОДА щороку впроваджуються нові антикорупційні заходи, що дають певні результати, хоча й незначні. Об'єктивна оцінка рівня корупції залишається складною, адже значна частина корупційних проявів не фіксується та зберігається протягом тривалого часу.

Ключовим чинником підвищення доброчесності влади є вдосконалення інститутів державної служби, адміністративних процедур та системи державних закупівель. Саме в цих сферах спостерігаються найбільші корупційні ризики, серед яких:

1. Недосконалість законодавства про державну службу – проблеми добору кадрів, матеріального стимулювання, декларування активів, контролю за видатками, відсутність ефективної атестації та ротації кадрів.

2. Відсутність етичних регуляторів поведінки та механізмів контролю за їх дотриманням, а також відповідальності за порушення.

3. Непрозорість адміністративних процедур – можливість використання тіньових схем, неврегульованість дискреційних повноважень, конфлікти між контрольними та господарськими функціями органів влади.

4. Відсутність належної відповідальності за неправомірні рішення органів влади та їх посадових осіб.

5. Неефективність контролю у сфері державних закупівель – вибір неконкурентних процедур, відсутність “чорних списків” недобросовісних учасників, обмежений доступ до інформації.

Для посилення антикорупційної спроможності України необхідно: збільшити кількість суддів та персоналу Вищого антикорупційного суду; забезпечити розслідування топ-корупційних справ, арешт і конфіскацію активів; удосконалити роботу НАЗК, НАБУ та САП, включно з незалежними експертизами та прослуховуванням; завершити зовнішній аудит НАБУ та оприлюднити його результати; внести зміни до законодавства щодо екстрадиції та “поправок Лозового”; прийняти закон про реформу АРМА; розмежувати повноваження Рахункової палати та Держаудитслужби; гармонізувати законодавство про публічні закупівлі.

Ці кроки узгоджуються з пріоритетами євроінтеграції та Дорожньою картою з верховенства права, що розробляється Мін'юстом і має бути затверджена Радою ЄС. Виконання рекомендацій сприятиме не лише підвищенню ефективності антикорупційної політики, а й зміцненню економічної спроможності та інвестиційної привабливості України.

Аналіз чинного законодавства показує, що право громадян на доступ до інформації про діяльність органів влади закріплено на рівні Конституції та законів. Основними нормативними актами є: Закон України “Про інформацію”, який визначає правові основи інформаційної політики та гарантує право на інформаційний запит; Закон “Про звернення громадян”, що регулює порядок звернень до органів влади; Закон “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації”, який забезпечує об'єктивне висвітлення діяльності органів влади та захист від монопольного впливу.

Отже, доступність та прозорість інформації є одним із ключових механізмів запобігання корупції та вдосконалення публічного управління в Україні.

Висновки. Корупцію слід розглядати комплексно як багатогранне соціальне явище, що відображає політичні, економічні та ідеологічні процеси в суспіль-

стві, є наслідком недосконалого функціонування державних і суспільних інститутів та реакцією на вади розвитку. Вона має психологічний вимір, пов'язаний із порушенням моральних норм посадовими особами, а також формується як система повсякденних взаємовідносин, що охоплює різні рівні влади.

Попри наявність нормативної бази та низки указів і постанов, рівень прозорості та відкритості влади залишається проблемним. Непрозорість управлінських процесів, залежність ЗМІ, обмежений доступ громадян до об'єктивної інформації не дають підстав говорити про сталий демократичний розвиток. Законодавство здебільшого має декларативний характер,

а окремі положення є суперечливими.

Для підвищення прозорості та відкритості, а також ефективності громадського контролю в умовах змін уряд має забезпечити реальне впровадження норм законодавства, створити дієві механізми контролю та запобігання порушенням у державній службі. Важливим чинником у боротьбі з корупцією є моральний розвиток державних службовців, що потребує не лише політичних реформ, а й глибинних змін у суспільній свідомості. Україна має всі передумови для подолання корупції, але успіх залежить від комплексного підходу, поєднання правових, інституційних та культурних змін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). Аналітичний звіт про корупційні ризики. 2022. С. 34.
2. Карплюк М. Антикорупційне законодавство України: проблеми та перспективи розвитку. Київ: Юридична література, 2021. 256 с.
3. Rose J. International Anti-Corruption Practices and Their Implementation. New York: Legal Insights, 2019. 189 p.
4. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ: Атіка, 2001. 304 с.
5. Серьогін С. М. Державний службовець у відносинах між владою і суспільством: монографія. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2003. 456 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь, 2003. 1427 с.
7. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 3186.
8. Індекс сприйняття корупції – 2024. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryynyattya-koruptsiyi-2024> (дата звернення: 03.09.2025).
9. Корупція в ЄС: що показав Eurobarometer 2025 і що це означає для України. URL: <https://ide.org.ua/koruptsiya-v-yes-shcho-pokazav-eurobarometer-2025-i-shcho-tse-ozn> (дата звернення: 03.09.2025).
10. Склярєнко О. А. Електронне врядування в Україні як засіб протистояння корупції. *Стратегічна панорама*. 2006. № 1. С. 166–170.

REFERENCES:

1. Natsionalne ahentstvo z pytan zapobihannia koruptsii (NAZK) [National Agency on Corruption Prevention (NACP)]. (2022) Analytical report on corruption risks. P. 34.
2. Karpliuk M. (2021) Antykoruptsiine zakonodavstvo Ukrainy: problemy ta perspektyvy rozvytku [Anticorruption legislation of Ukraine: problems and development prospects]. Kyiv: Legal Literature. 256 p.
3. Rose J. (2019) International Anti-Corruption Practices and Their Implementation. New York: Legal Insights. 189 p.
4. Melnyk M.I. (2001) Koruptsiia: sutnist, poniattia, zakhody protydii [Corruption: essence, concept, counteraction measures]: monograph. Kyiv: Atika. 304 p.
5. Serohin S.M. (2003) Derzhavnyi sluzhbovets u vidnosynakh mizh vladoiu i suspilstvom [Civil servant in relations between power and society: monograph]. Dnipro: DRIDU NADU. 456 p.
6. Busel V.T. (Ed.). (2003) Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Large explanatory dictionary of modern Ukrainian language]. Kyiv: Irpin. 1427 p.
7. Law of Ukraine “Pro zapobihannia koruptsii” [“On Prevention of Corruption”] dated 14.10.2014 No. 1700-VII. Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2014. No. 49. Art. 3186.
8. Indeks spryiniattia koruptsii – 2024 [Corruption Perceptions Index – 2024]. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryynyattya-koruptsiyi-2024> (accessed 03.09.2025).
9. Koruptsiia v YeS: shcho pokazav Eurobarometer 2025 i shcho tse oznachaie dlia Ukrainy [Corruption in the EU: what Eurobarometer 2025 showed and what it means for Ukraine]. URL: <https://ide.org.ua/koruptsiya-v-yes-shcho-pokazav-eurobarometer-2025-i-shcho-tse-ozn> (accessed 03.09.2025).
10. Sklyarenko O.A. (2006) Elektronne vriaduvannia v Ukraini yak zasib protystoiannia koruptsii [E-Governance in Ukraine as a means of combating corruption]. *Strategic Panorama*. No. 1. Pp. 166–170.